

יוסף טשערניכאָו־דניאלי – הסניגור*

יוסף טשערניכאָו־דניאלי – מן הדמויות הבולטות בקהילת יהודי וילנה בין שתי מלחמות העולם.

ב־25.10.1917 הגיע טשערניכאָו לחארקוב, למחרת הגיעו הידיעות על המהפכה שפרצה בפטרבורג, מהפכת הבולשביקים.

כעבור זמן קצר השתלטו הבולשביקים על אוקראינה וכוננו בה משטר לפי טעמם. בראש השלטון בחארקוב העיר הוצבו אנשים אפורים, לא מבני המקום. בשלב זה העריך הציבור, שהבולשביזם אינו אלא 'מחלה חולפת'.

ב־1918 וב־1919 התקיימו עדיין בחארקוב ובאוקראינה כולה אסיפות גדולות, שבהן נאמו טובי המשפטנים. הם ראו את המשטר הסובייטי במצוקתו וחולשותיו ולא האמינו באריכות ימיו.

בינתיים הכירו כבר מדינות רבות במדינה הסובייטית, שהתארגנה בהנהגתו של לֵנין.

לנין מחק במחיידי את כללי המשפט ששרר ברוסיה הצארית.

האינטליגנציה נאלצה להתאים את עצמה לתנאים החדשים. ברופאים ובמהנדסים נהג עדיין השלטון הבולשביקי ב'חסד'. אולם על עורכי־הדין שפך המשטר החדש את כל זעמו והכביד עליהם מאוד.

אחדים מעורכי־הדין העלו את רעיון ההתארגנות כ'אירגון מקצועי' כמוהו כיתר האירגונים המקצועיים המקובלים וראוים לזכות־קיום ואספקת מזונות וכו'.

גישתו של לנין היתה: זכויותיו של היחיד אינן עומדות במרכז המחשבה של המשפט הסובייטי. האינטליגנציה חייבת להתייצב לימין 'הצדק המהפכני', לימין 'האינטרסים של העם'.

במרוצת הזמן הכיר השלטון ב'אנשים אחראים', ואיפשר להם לעבוד ולפעול בתחומי של המשפט החדש. הוקם אירגון של 'מגיני החוק'.

לפעילים כעורכי־דין קראו ברוסית 'פּראָבּוֹאָסטופניקי', כינוי שפירושו אכן 'מגיני החוק'. ניתנה להם הרשות להופיע בבתי־המשפט הסובייטיים, שכינו את עצמם בשם 'רעוטרִיבונאל', כלומר 'בית־דין מהפכני'.

לפי החוק קיבלו עורכי־הדין את שכרם מן המדינה, כאשר נאסר עליהם לקבל שכר־עבודה משום גורם, לרבות מידי העומדים לדין.

* ראו מסתו של מיכאל אסטור, בנו של יוסף טשערניכאָו, חוליות 9, 2005, עמ' 313–324.

יוסף משטרניכאו

[דניאל]

אין

דעווערפונאק

זכרונות

פון א פארטיידיקער

ואמנם גם קרה, שעורכי־דין, שהתעלמו מן ההוראה הזאת, הוצאו להורג. נדרשה 'הגינות' – אסור היה שעל הסניגור יפול אפילו רבב של חשד. בתוך ה'סטיכיה' של דם, שנאה, טרור וזעם היוו הסניגורים מין אריסטוקראטיה, שמותר היה להם אפילו 'לפתוח פה'. והיה בזה גם כוח מוסרי. ה'הגינות' היתה ערך שכובד, היה לה משקל.

ה'משכורת' של הסניגור לחודש היתה: 20 ק"ג קמח שעורים, 1½ ק"ג סוכר, קצת גריסים, 100 סיגריות וגפרורים. אך התחושה של ההגנה על בני־אדם, לחיים ולמוות, 'בילוי' בכלא למשך שנים ארוכות או היחלצות לחופש – הרגשה זו העניקה לסניגור סיפוק עצום, ששום 'גמול' לא ישווה לו.

לתוך ה'קאבינטים' של הסניגורים, הצפופים והקפואים מקור, בהם 'גרו' הסניגורים עם בני־משפחותיהם, היו נדחקים גם הלקוחות, לרוב נשים אומללות, שבאו לבקש קורטוב של הגנה על בעליהן הנמקים בבתי־הכלא: נשי קצינים, פקידים, בעלי־רקעות, לפעמים גם אנשי האצולה. המהפכה ניהלה קרב חיסול נגד הקונטר־רבולוציה הפוליטית.

לאחר מכן החל הקרב נגד הספסרות במסחר. פנים חשובות של 'חנווניות' יהודיות, בכיין המר וצעקותיהן מילאו את חדר הסניגורים. היו לקוחות פוטנציאליים שְנָמְקו במרתפי ה'צ'ה־ק' (משטרת משרד הפנים), מהם רבים, שכלל לא הגיעו לבתי־הדין. מכל מקום – היו ידי בתי־הדין מלאות 'תיקים'.

בעבודה זו היה נתון במשך שנתיים (בין 1919 לאמצע 1921) גם יוסף טשערניכאָו. תכליתו היתה להגן על חייהם של בני־אדם ולהצילם.

טשערניכאָו ביקש להיחלץ משטחי השלטון הקומוניסטי. מאמציו הצליחו בשלהי 1921, כאשר הוא קיבל דרכון ליטאי מנציגה של ארץ זו.

אחרי שהות קצרה בקובנה, הוא עבר לוויילנה ב־1924. בוויילנה הוא נתפרסם כעורך־דין, ויצאו לו מוניטין גם כנואם בידיש. הוא הגן על בני דלתי־העם וגם על נאשמים פוליטיים (רובם – קומוניסטים).

יתר על כן: הוא היה מעורב בפעילות ציבורית, בהתנדבות: במועצת הקהילה היהודית, במועצה העירונית, ב'אורט', ב'יוו"א, בהנהלת התיאטרון בידיש, חבר במערכת עיתון, מועמד ל'סיים'...

ב־1933 ביקר טשערניכאָו בפעם השנייה בארץ־ישראל וחזר נלהב ממה שראו עיניו. הוא ביקר בקיבוצים ונפגש עם מנהיגי היישוב, ביניהם עם חיים ארלוזורוב. יורשה לי להעיר כאן הערה אישית:

ב־1934, במלאת שנה לרצח ארלוזורוב נתקיימה אזכרה ב'אולם העירוני' של וילנה. באזכרה זו שמעתי את טשערניכאָו נואם בידיש רהוטה דברים מעמיקים על פגישתו עם ארלוזורוב בדרך בין תל־אביב לחיפה.

בערב זה נאם גם מאיר יערי, מנהיג תנועת השומר הצעיר, שהגיע לוויילנה בשליחות תנועתו.

ומקץ זמן מה שמעתי את טשערניכאָו מרצה סידרת הרצאות בסמינר 'החלוץ' בוויילנה, ועד היום שמור בליבי ה'טעם הטוב' של סידרה מצוינת זו, ואני עדיין שומר בזכרוני בהוקרה רבה את המרצה המקסים.

עם כל אהדתו של טשערניכאָוו למפעל הציוני, הוא עצמו היה טריטוריאליסט, וגם הקים יחד עם חבריו את תנועת ה'פֿריילאַנד'. בשנות השלושים המאוחרות הוא היה עורך שותף (לזלמן רייזען) בעיתון היומי 'דער טאָג', שבו פרסם שורה של מסות בעלות משקל בבעיות החיוניות של העם היהודי.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה נכנס לוויילנה הצבא האדום (בספטמבר 1939). פרטים על מאסרו, עונותו ומותו ראו במאמרו הנ"ל של מיכאל אסטור, בנו, בכרך ה'9 של חוליות, בעמ' 322-323.

יוסף טשערניכאָוו – דמות אצילה, מופלאה, איש עתיר כשרונות, אינטלקטואל, מנהיג, צמח מהעם ולמענו הקדיש את חייו. יהא נא זכרו חקוק בליבו של העם.

נאָמו של יוסף טשערניכאָוו-דניאלי הסניגור (קטעים)*

— — — והנה כאן, למען האמת, אין כלל לוחמים במלחמת האזרחים אין מי שיוכל להכריע במילים ונאומים מאבק, שכבר הוכרע למעשה בכוח הנשק.

כאן לפנינו משפט פוליטי גדול, אך ללא דמויות פוליטיות ראויות.

מה הן הדמויות המוצגות כאן? מי הם האנשים העומדים כאן לפנינו? כיצד ניתן לאפיין אותם על פי חשיבותם הכללית, על פי ציון מקומם בחיי החברה?

חברים שופטים, כולכם מכירים את הכפילות האצורה ברוח האדם ובאופיו. יש אנשים מלאי אהבה לרחוק; יש אנשים, הקולטים פרספקטיבות רחבות, והמוות על גבי מתקסים מגרה ומעורר אותם, כמו הנוער, שזה עתה סיפרו לנו כאן את סיפורם. הם מוכנים למות, להשליך נפשם מנגד בשם אידיאלים נעלים ורחוקים. אנשים אלה אוהבים את האנושות כולה, אפילו את זאת שאינה קיימת במציאות, אלא זאת הקיימת בלבבם, בדמיונם הלוהט.

ויש אנשים, חברי השופטים, ממין אחר לחלוטין, בעלי תפיסת-עולם שונה. יש אנשים שאותם מחממת דווקא האהבה אל הקרוב, אנשים שאינם מתמצאים כלל בתיאוריות, פרספקטיבות חברתיות סמויות לחלוטין מעיניהם. לעומת זאת, דווקא מה שקרוב אליהם, ממש לידם, את זה הם רואים, את זה הם מבינים, כאן אמנם התחום האמיתי של רגשותיהם.

חברים שופטים, הבעיה הזאת אף היא מוכרת לכם היטב, באשר אתם קומוניסטיים. החבר זינובִיב** הראה בנאומו, בשעת ביקורו כאן בחארקוב, מה הם תפקידי המפלגה, והצביע על מידת האפתיה, שהשתלטה על חלק ניכר של עסקני המפלגה.

* קטעים מתוך ספרו של יוסף טשערניכאָוו-דניאלי: אין רעווטריבונאַל, זכרונות פֿון אַ פֿאַרטיידיקער, וילנה 1932, עמ' 203-230. תרגם מיידש שלום לוריא.

** זינובִיב גריגורי (1883-1936): מהפכן, יהודי, יליד אוקראינה, ממנהיגי המהפכה הרוסית. ב־1901 הצטרף למפלגה הסוציאלי-דמוקראטית וב־1903 עבר לבלושביקים, ליווה את לנין בגלותו וחזר עימו לרוסיה. אחרי המהפכה נבחר להיות ראש הקומינטרן. עם מותו של לנין, כיהן יחד עם סטלין ועמד בראש המאבק נגד טרוצקי. בטיהורים של סטלין בשנות השלושים הועמד לדין והוצא להורג.

הדבר נובע, לדעתו, מן העובדה שאנשים, הרגילים למטרסים, למצעדי-הסתערות, למלחמת-אזרחים, נאלצים עתה לעסוק בעניינים פעוטים, קטנוניים, כמו לעמוד בראש מדור פרובינציאלי של עזרה סוציאלית, או לנהל מטבחית-מחוי או בית-חולים, או להקדיש מחשבה לכפות וצלחות ולהקדיש את כל תעצומות הנפש לדאגה שהסדינים יהיו נקיים.

חברים שופטים, זהו מעבר קשה מבחינה פסיכולוגית, וקשה מזה להתרגל אליו. ובדיוק כמו רבים מאלה, שנקרעו מן המאבקים הגדולים והקרבות הקשים ועתה קשה להם לעבור אל הפוליטיקה של ימי-שלום, כך קשה לאוהבי הקרוב להבין את האהבה לרחוק.

לפי מזג-התשתית ניתן לחלק את האנשים לשתי קטגוריות: מרחיקי-ראייה וקצרי-ראייה. הראשונים צופים אל אופקים רחוקים, ואילו האחרונים אינם רואים אלא מה שקורה לנגד עיניהם, אך רואים את זה נפלא.

הוטל עלי לסנגר על שבעה אנשים. רק שניים מהם מרחיקי-ראייה (פרופסור שמידט ונ. גורביץ). כל האחרים – קצרי-ראייה.

אך אני מתפרץ אל תחום לא-שלי, שהופקד לעורכי-דין אחרים, אך הנאשמים משכו את תשומת ליבי.

איני מסוגל להתעלם מדמותה של מאריה איבאנובנה מאגנוס, ההגונה והטובה. היא קצרת-ראייה, חברים שופטים, ובעיניה הרואות רק מקרוב היא השגיחה במשך שנים על הראשים הקטנים והמלוכלכים של ילדים 'עבריינים', שנמסרו להשגחתה. היא אכן אוהבת אותם, גם את העבודה במחיצתם, באשר ליבה החם, לב אשה, הניע אותה לטרוח ולעמול למענם, הודות לעניין הרב שהיה לה בהם מקרוב, ולא נתנה דעתה להקשר הרחוק.

חברים שופטים, אין הגב' מאגנוס מבינה בפוליטיקה אלא מעט. בפוליטיקה יש להרחיק ראות, גם באמצעות זכוכית מגדלת או משקפת, ומה לה ולזה?... והנה לפניכם גם סרְגֵי אלפסנדרוביץ ראיִבְסקי. לא אחזור על מחזה כריעת הברך לפניו...

ראיִבְסקי מעמדו הרבה יותר גבוה ממעמדה של גב' מאגנוס, אך שניהם אנשים השייכים לאותה הקטגוריה.

אלה חיים אנושיים יפים! ברומה למחרות אבני חן נמשכים חיים אלה מעל למחצית מאה של מעשים המכונים 'קטנטנים', אבל יפים. הספרייה הציבורית, בית-הפועלים, החברה להשכלת-העם המפורסמת של חארקוב, ועוד מעשים שנעשו למען השכלת העם ותרבותו בעיר הזאת וסביבתה.

ראיבסקי פעל לא בפרטבורג הברירה, ולא במוסקבה. כל ימי חייו עברו כאן, בעיר מולדתו, שהיתה עדיין עיירת מחוז עלובה...

חברים שופטים, זהו אותו כוח-תרבות, שבעוצמתו ניתן לפלס אבני-שתייה ליסוד. אני עובר לדון בנאשמים שעלי להגן עליהם. הייתי נאלץ לרשום פעמים אחדות את שמותיהם, כדי שלא יחמקו מזכרוני. מתוך נקודת-הראות של הסניגוריה, כפי שאני רואה, אין הם נבדלים כלל זה מזה. הם כולם אינטליגנטים עמלים, מעין דבורים הצוברות את הדבש ואוגרות אותו למען העניין המשותף.

הכירורג ד"ר סליכוב, המהנדס־הפרופסור אֶלוב, סגן הרקטור של המכון הטכנולוגי... - - -

- - - והנה קונסטנטיין אדאמוביץ, איזו דמות נדירה, והקטגוריה לא ירדה כלל לעומק טיבו! ראייתם אותו, חברי השופטים, שמוע שמעתם את דבריו ואולי אף חשתם בחיך על שפתי? הוא חיבר 26 ספרים במקצוע הכימיה, הוא מלומד אמיתי, פרופסור בקנה־מידה אירופאי.

הוא לא מצא חן בעיני הקטיגור, החבר איבאנוב. האמת היא, שהאחרונים והחלשים מחוג תלמידיו של איבאנוב מתמצאים בפוליטיקה יותר מפרופסור קראוסקי (אחד הנאשמים). חייו עברו במעבדות, בין כלי־זכוכית ומבחנות, ברישום נוסחאות וספירת מולקולות ואטומים. באירופה המערבית, במקומות בהם מצויים רבים מן המלומדים האלה, ניתן למצוא הרבה מן הסוג הזה של מומחים 'צרי־אופק'.

מה אוסיף ואומר על יתר הנאשמים? הרי זו חבורה סוציאלית אחת, שכל חברה נבנית ונשענת עליהם. סלחו לי על הביטוי, אך אלה הם 'הסֶבָּלים' של הקירמה, שהעמיסו על גבם את המשא הכבד הזה.

בימי מלחמת־האזרחים נקלעו אנשים אלה למצב ללא־מוצא, לאין מצב. קשה לכם, כקומוניסטים, לשער מאי משמע מצב שלילי כזה.

אתם ניצבים כל הזמן בצד אחד של המתָרס, אך מי שאושר זה לא נפל בחלקו, מי שעומד באמצע, כי כך מצווה עליו מצפוננו הישר, מתייסר בייסורים גדולים! מצבם קשה, הסיטואציה בה הם שרויים היא ממש סיטואציה טראגית.

טראגדיה זו, הטראגדיה של ה'ניטראליים' בימי מלחמת־האזרחים, עדיין טעונה תיאור.

ניקה את החיל, המכונה 'חיל מתנדבים'. אילו הם היו באמת מתנדבים, הרי יכלו גם יריביהם להיות מתנדבים! אלא שאין זה כך! כל צד מציג לאוכלוסייה ה'ניטראלית', השלווה, את התנאים שלו ואת התביעות שלו.

הגיון מלחמת־האזרחים אינו מסתפק בזה. הוא מבקש לגרום לאויב נזקים גדולים ככל האפשר, לפגוע בעוצמתו ולהרוס אותה.

והקטיגור, הח' איבאנוב, הציג מתוך יסודיות הלוך־המחשבה שלו שאלות, שהייתי מגדיר אותן כמגוחכות מנקודת־ראות הפסיכולוגיה של מלחמת־האזרחים:

- אתה פעלת באזור כדי להגדיל את היבולים בימי שלטונו של דניקין (מן 'הלבנים')? יבול גדול יותר מביא יותר לחם לחיילי דניקין - תמכת בו אפוא בימי מלחמת־האזרחים!

- בימי דניקין חילקו תרופות לאוכלוסייה! יותר תרופות פירושם חיילים בריאים. פעלת לטובתו של דניקין!

חברים שופטים, אכן יש הגיון בטיעון הזה, אלא שזה הגיון איום, אם נמשוך ונגיע עם ההגיון הזה עד הסוף. היינו מוצאים מסביבנו בכל רק חורבות.

חברים, זה ההגיון הנורא של מלחמת־האזרחים, נורא בשביל האוכלוסייה השלווה. אם היו ממשיכים תמיד ואוחזים בה, אוי ואבוי היה לרוסיה כולה.

אלא מאי? סופר צרפתי מפורסם השמיע אימרה נכונה, וזו לשונה: הגיון ותבונה לא תמיד הוראתם זהה.

ההגיון של מלחמת־האזרחים אומר: הרוס הפול, אל תניח לאויב דבר; ואילו התבונה, לעומת זאת, אומרת: לא האדם עשוי למען השבת, אלא השבת עשויה למען האדם. אלה הולכים ועוזבים ואחרים באים. והם מיעוט, והרוב – האוכלוסייה – נשאר במקום, והוא חייב לחיות, והוא רוצה לחיות.

הנה אל גלגל כזה נקלע גם סְפֵאן סטפֵאנוביץ ז'ילקין. הוא עסקן ותיק במחוז החקלאי (ה'זְמֶסְטבּו'), והוא המשיך לעבוד גם בימי שלטון הלבנים. אמרו לו: עבדת למען דניקין; ואם הגלגל חוזר ומסתובב, אומרים לו: אתה עבדת למען האדומים...

ואילו הוא, ז'ילקין, לא רצה לבוא במגע לא עם אלה ולא עם אלה – הוא עבד למען האוכלוסייה כולה!...

אילו אנשים מסוגו לא היו עובדים, מה היה נשאר היום ברוסיה? את זה הרי דורשת חכמת החיים, והיא נעלה מן ההגיון הפרימיטיבי.

ואם, חברים שופטים, מישהו נקלע אל מצב כזה, אל 'אין מצב', האם יוכל דווקא לחשוב על נקיון בגדיו. רצונך לעבוד למען האוכלוסייה בימי מלחמת־האזרחים – אסור לך להרהר, שרק צד אחד יהיה מרוצה מעבודתך. אתה יכול להיות בטוח, ששני הצדדים לא יהיו מרוצים.

העומד כאן לפניכם כסניגור, מילא תפקיד של סניגור גם בבתי־דין מהפכניים אחרים, ובפירוש הגן גם על אנטי־מהפכנים.

כאשר הללו הגיעו לשלטון, אמרו לי: "אתה הגנת בבתי־הדין של האויב, והודות לסמכות שלך הוספת תוקף לפסקיהם, צריך לעקור אתכם כמו יבֵלִית!"...

וכאשר הגיעו האדומים, גם הם היו בלתי מרוצים: "פעלת בבתי־הדין של הלבנים, פעם בחולצה אדומה ופעם בחליפה וחולצה לבנה כשלג ומגוחצת.

אכן, עמדנו במקומנו. את זאת תבעה מאיתנו חכמת־החיים, ואין לנו על מה לחזור בתשובה ולהתחרט!

שמו של ז'ילקין ידוע למדי בתארקוב. הוא גם עבד מחוץ לאזור הזה. נניח, שהוא נקט בדרך של פשרה, כאשר הסכים בימי דניקין לעבוד במחוז החקלאי (ה'זְמֶסְטבּו'). ומאחר שהוא היה חבר ההנהלה – הוא היה מוכרח להשתתף באסיפת המחוז, שהיוֹר שלה היה ראש־המחוז בוגדאנוביץ. ואם אתה עובד במשטר כלשהו, אינך יכול לא להכיר בו.

כלום יכול או רשאי מישהו לא להכיר בכם עכשיו?

חברים שופטים, שִפְטוּ נא את ז'ילקין על כך, שהוא הלך בימי דניקין לעבוד במחוז החקלאי, אך אל נא תסתבכו בעניין זה: מי שאמר 'אלף' היה מוכרח לפי הגיון המצב לומר גם 'בית'.

לפני שלוש שנים, חברי השופטים, היה טעם להתמקח ולהתווכח על פרינציפים; היום, לאחר שאתם אווזים כאן בשלטון 4 שנים – הן ידוע לכם היטב טיבה של ארץ חוטאת, הייתם מוכרחים גם להכיר מה טיבה של פשרה. מאחר שפשרה דרושה, שהחיים עצמם דורשים אותה, ואין לעמוד נגד דרישה זו, מסתבר: אפילו

קומוניסטים, העומדים תקיפים בנקודת־ראות הדורשת מאבק עד הסוף להשגת אידיאלים חברתיים קיצוניים, מכירים בקושי חיוני זה. ז'ילקין, לעומת זאת, אינו עומד בנקודת־ראות קיצונית כזאת, הוא מיסודו איש פשרות; הוא מבקש פשרה בפתרונו של כל קושי, כי הוא משוכנע, שאין החיים מורכבים אך ורק משני צבעים: שחור או לבן. הוא משוכנע שהתנאי הדרוש וההכרחי לחיים ולקידמה הוא פשרה בין כוחות מנוגדים... נניח, שורה לכם נקודת־ראות זאת, אך ז'ילקין התכוון לכך ברצינות ולפי טעם זה הוא פעל ביושר־לב.

חברים שופטים, מבחינת האידיאות והגישה הרוחנית, המכתיבות חכמת־חיים והצרכים של האוכלוסייה, לא עבר ז'ילקין שום עבירה.

אך אומרים לו: היית באירגון החקלאי (ה'ז'מסטבו') – בימי הלבנים, אסור לך להצטרף עתה ל'סובנרקום' (בימי שלטון הכולשביקים). האם זה נכון? ידיו של ז'ילקין נקיות בהחלט. הוא עבד, הוא עובד תמיד כיכולתו. הוא מעין דבורה שאינה חדלה מלהביא ולצבור את הרבש.

הקטיגור אי־קנוב הוציא את כל מלאי הזעם דווקא אל ז'ילקין. הוא אפילו דרש לגזור עליו את דרגת העונש החמורה ביותר. אני יכול להבין את הטמפרמנט המהפכני של אי־קנוב, אף את מקורו, אך איני מסכים עימו מכל וכול. לאחר ארבע שנים של מהפכה פרולטרית, זה עושה רושם של אנאכרוניזם מְצַעֵר.

אין זה אלא לעג, אם טוענים כלפי ז'ילקין שהוא נודחל ל'סובנרקום' כגנב. ה'גנב' הזה עבד וכל הארקוב יכלה לראותו מבעד לקיר זכוכית, הכול היה גלוי. ולא עוד אלא שהוא לא 'הודחל'; אדרבא, הוא התנגד, גם ביקש שלא יציבו אותו בתפקיד הראוי לחבר המפלגה הקומוניסטית.

ביקשנו לקרוא את יושב־ראש ה'סובנרקום' ראקובסקי, לבוא הנה כער כדי שהוא יאשר את האמור כאן.

באולם פומבי גדול (בבית־הדין) לא נאמר דבר שקר, גם לא ז'ילקין הנאשם. כבודנו העצמי לא היה מרשה לנו. ואנחנו מכריזים בזה, שז'ילקין בשום פנים לא התגנב אל ה'סובנרקום', אלא נגרר לשם בעל כורחו.

וכך טענו לעומתו: פעלת בהנהלה בימי שלטון הלבנים, ואותנו אתה לא מוכן לשרת? אתה בעל נסיון רב – הב לנו את נסיוןך!

ז'ילקין הוא איש־שלום – והנה נסחף בעל כורחו אל מלחמת־אזרחים. כאן תקוע שורש החטא שלו, כאן טעונה הטראגדיה שלו.

זו טראגדיה של הדבורה השלווה בנסיבות המלחמה האכזרית, ובעיקרו של דבר הרי זו הטראגדיה של שכבות רחבות מן האינטליגנציה הרוסית.

...אכן, זוהי הטראגדיה של האינטליגנציה הרוסית...

כאן דובר על כך (הח' אי־קנוב) בסלידה ובזעם. הרשו נא לי, חברים, לגשת אל עניין זה מהבט אחר.

האינטליגנציה הרוסית היא המסֻכָּה ביותר בעולם ומלואו. הם גדלו בארץ של עבדות ובלימת־פה, ברוסיה הצארית. הם נשאו אפוא בליבם במרוצת השנים את

האידיאל של החירות הפוליטית. הם היו משוכנעים, שהם פועלים למען העם בבואם להקים ברוסיה משטר דמוקרטי בנוסח אירופה. היו זמנים, חברי השופטים, כאשר אותם הליברלים, שחלמו על יצירת משטר ארופאי ברוסיה, התקרבו לאגף הקיצוני בחברה הרוסית. האירגון 'אדמה וחירות' (זְמֵלֵיץ אִי ווֹלְיָה) טען, שאין שום צורך במהפכה מדינית. דרושה רק הפיכה חברתית. חלפו שנים והאגף הקיצוני באינטליגנציה הרוסית, לרבות הסוציאלי-דמוקרטים, מצאו לשון משותפת עם הליברלים הרוסי. גם אתם, חברי הבולשביקים, דיברתם באותה לשון, בבהירות ובתוקף, בימי המהפכה הרוסית הראשונה.

חירויות אזרחיות, האסיפה המכוננת, משטר דמוקרטי – אלו היו סיסמאות לכול. חברים שופטים, אתם פעילי-מפלגה ותיקים, ועל כן ידוע לכם היטב, שבשנות עשור האחרונות, החל משנות ה-80, היו אידיאליים אלה בשרה-יודמה של הדמוקרטיה הרוסית, הליברלית והסוציאלית...

החיים, חברים שופטים, סיבכו את האינטליגנציה הרוסית במעגל-קסמים מריר. יומה היה דומה ליום במחוז הפולארי – מיד עם תום הלילה עלה השחר, ובדומה לדמדומי בוקר או דמדומי ערב – חודשים אחרים של שלטון הממשלה הזמנית – והם שוב נהדפו מהגשמת שאיפותיהם.

חברי השופטים, היו נא צודקים כלפי המנוצחים. איני רוצה מכול וכול לעסוק בפוליטיקה. אך המנוצחים נוצחו למעשה. אל נא תאמרו, שהאינטליגנציה הרוסית נלחמה למען הרווחה הקטנונית הבעל-הביתית, שהשלטון הסובייטי שלל מהם.

כך או אחרת, באורח פעיל יותר או פעיל פחות, הם בכל זאת נלחמו על אידיאליים, שגם הבולשביקים עד לא-מזמן החשיבו כטובים, נחוצים ופרוגרסיביים לטובת רוסיה.

אף כי שפכו דמם, לא היתה להם אפשרות אלא להילחם. והם, אכן, נוצחו. אפשר שירדו בתבוסתם – באשר אין להכחיש עובדות – אך אם אנחנו מבקשים להיות צודקים, אל נא נאמר דברים מן הסוג שהשמיע כאן החבר איִבְנוב, שליבו עדיין מלא על גדותיו ביצרי נקמה. אתם עוד תעלו ותגבירו את נצחונכם, אם תאמרו, שהמלחמה התנהלה על ערכים אמיתיים.

חברים שופטים, יהיה זה אולי הימור במידת-מה, אם אראה את עצמי במשפט זה כסניגור בעניין פלילי, אך אני סבור שעלי להפנות את תשומת ליבכם אל עניין נוסף – כוונתי ללאום של האנשים, היושבים כאן על ספסל הנאשמים.

בכל רוסיה לא תמצאו אף חבורה מקרית של אינטליגנטים, שתהיה מורכבת אך ורק מרוסים – זו טראגדיה לא רק של האינטליגנציה של ארץ רוסיה, אלא של האינטליגנציה של העם הרוסי, שלא ניתן לה לחיות, להתפתח ולהתגלות בימי שלטון הצאר והיא נפלה חלל בקרב למען רעיון האינטרנאציונליזם.

בין אלה, שעלי להגן עליהם יש שניים, שמנתי אותם בין מרחיקי-הראות, שרצוני דווקא עליהם להתעכב במיוחד.

כוונתי לפרופ' שמידט וגריגורי איליץ' גורביץ. פרופ' שמידט הוא רוסי. משנת 1899 עד 1912 הוא התגורר באירופה המערבית, 13 שנים מן הטובות בחייו.

אין הוא דומה לפרופסורים האחרים שלנו, הוא אינו ליבראל, אלא דווקא אודה הבולשביקים. במערב אירופה קמו חוגים רחבים של אינטליגנציה, שבילו את הליבראליזם, גם את הדמוקראטיה ועתה פנו לקומוניזם.

לא מזמן הגיעו לידי גליונות כתב-העת 'האינטרנאציונל-השלישי'. הם פרסמו שם מאמר על המפלגה הקומוניסטית באוסטריה. מסתבר, שזו מפלגה שקמה מתוך מיוזג בין שתי קבוצות. שתי הקבוצות היו של אינטליגנטים, ולא היה ביניהם פרולטר אחד לרפואה.

זה אופייני לאירופה המערבית. והוזה ידוע לכם, חברי השופטים, זה ממש טוב שהקומוניסטים שלנו, שנרשמים למפלגה, נוטלים כרטיס-מפלגה - וזהו זה. בחייהם הפרטיים אין להם יותר לבטים, קושיות. אין כלום.

כל המבנה של האינטליגנציה האירופית אינו יציב, מתנדנד. הם תופסים את הקומוניזם מתוך תודעת-התרבות שלהם, הם מחפשים בו תשובה לבעיות התרבות המערב אירופית המיוסרת.

הנה מפני זה הופכת בעיית הטרור אבן-נגף לרבים מן הקומוניסטים באירופה. פרופ' שמידט הוא רוסי, אבל גם מערב אירופי. הוא קומוניסט מתוך נקודת-ראות תרבותית, מעמדת האמנות. והוא אמנם דיבר כאן ברוח זאת. גם עבודותיו המדעיות מתעמקות בבעיות אלו.

אם רצונכם לשפוט אותו בבית-דין מפלגתי - הוא לא יעמוד במבחן, הוא ייכשל, כפי שנכשלו רבים במערב אירופה. הוא מתנדנד מפני שחברים בחוגי-לארץ מתנדנדים ונכשלים, באשר אין הוא יכול אלא להתנדנד. הוא עדיין אינטליגנט מבקש דרכו, קומוניסט באורח האמנות. וכאשר הוא הוצג לעומת בעיית הטרור, הוא לא יכול היה לעמוד בזה ולקבל את הדברים כפי שאתם מקבלים ומעבירים אותם...

הוא נבהל ממה שענינו ראו, ובדיוק את זה הוא סיפר לכם כאן. הוא קומוניסט אידיאלי. אינו תופס שקיימים שני מושגים שונים: האידיאות הקומוניסטיות הן עניין לחד והתנועה הקומוניסטית היא עניין שונה. פרופ' שמידט היה ברומא, אך לא ברובעי-הפועלים, אלא במקומות בהם מוצגים פסלי העבר וציורי האמנות.

פרופ' שמידט הוא חזיון חדש ברוסיה, הייתי אומר מעין תופעה אקזוטית. נסו נא להבין אותו, לרדת אל עומק שתי-הפנים שבהלון-מחשבותיו, ואז תיווכחו לדעת, שפרופ' שמידט היה בן לחלוטין. לעומת ההאשמה בשאלה: מפני מה הוא חתם על 'הפנייה אל אנשי-המדע במערב אירופה', אם הוא טען שהוא אודה את הקומוניזם - הוא השיב:

- טעיתי. פשוט נבהלתי. לא עמד בי ליבי. ואכן חתמתי על הפנייה.

וזהי הטראגדיה של קומוניסט למען האמנות. את הלכות שלי גריגורי איליץ' גורביץ עינו זמן רב, ובעיקר כשהדברים היו

אמורים במוצאו. על השאלה הרגילה, הרשומה ב'גליון החקירה' – "מה מוצאך?" הוא השיב, כפי שהולם אינטליגנט: "כפי שכתוב בדרכון, ממעמד הסוחרים."
– אהא, סוחר? פוץ! נשכו אותו! – התנפל בהתפרצות הח' איבנוב, הקטיגור.
זו היתה ההתקפה הראשונה על גורביץ: מוצאו מן הסוחרים!
חברים שופטים! האינטליגנציה היהודית מוצאה רובה ככולה מסוחרים.
פרדינאנד לאַסְאֵל היה בנו של סוחר עשיר בעיר ברסלאו, היינריך היינץ קרע את עצמו בכוח מחנותו של אביו ומשוררנו הלאומי חיים נחמן ביאליק נשאר בכל ימי חייו סוחר.

מוצא כולנו ממעמד הסוחרים, אף על פי כן איש לא יתאונן, שאחוז בני-עמנו במפלגה הקומוניסטית לא נתמלא כמבוקש...
אך מטילים על גורביץ אשמה נוספת:

הוא נשאל על-ידי אחד הקטיגורים: כיצד הוא היה, בתור יהודי, מסוגל להשתתף ברשימת נבחרים אחת יחד עם שמות ידועים של אנטישמיים?
אכן, נכון. יהודים לא הצטרפו לרשימה הזאת. אחרים היו אולי רוצים, אך הרגש הלאומי הניא אותם. מפני מה גורביץ בכל זאת הצטרף?
חברי השופטים, זוהי שוב טראגדיה יהודית. אתם יודעים בוודאי, שהאינטליגנציה היהודית התבוללה ברובה והיא מתעלמת או אף אינה מכירה במוצאה הלאומי. הכול רואים את התהליך של השינוי ההמוני של שמות המשפחה, את ההצפה של שימוש בשם-תחת-שם, וכן כל סימני המאמץ להידמות אל עם הרוב ולחקותו...

וכל זה התרחש לאו דווקא בתקופה הקומוניסטית. גם הרבה לפני כן. גורביץ מתכחש לזה. הוא עצמו מתבולל, אף אינו רואה עצמו נטמע בזולת. הוא חי מגורש מתוך החברה היהודית, אם כי איש לא גירש אותו. הוא פנה והלך בעצמו, כמוהו כרבים מאיתנו...

אילו גורביץ היה חבר בקהילה יהודית, לא היה קורה עימו מה שקרה. אך הקהילות היהודיות פוזרו על-ידי השלטונות. בקהילה הוא היה זקוק למניע מוסרי-חברתי לפי הקריטריון המקובל לגבי כל המעשים והמחדלים. ומעשיו עצמם זכים כבדולח.

גורביץ הוא חקלאי, אגרונום, פעיל-תרבות רוסי, איש בעל הלוך-רוח מיסטי הטרוד לא-פעם בחיפושים בעלי אופי דתי – והוא פשוט לא השגיח בבעיה, כי אבדה לו הרגישות והטאקט ביחד לכל נושא הקשור ביהדות. הוא הצטרף לרשימת בחירות בגוש טכני ונקלע אל סיטואציה בלתי נעימה ביותר. – – –

כאן הייתי יכול לסיים את נאום הסניגוריה, אך מאחר שאני דובר כאן האחרון, רצוני להעיר מספר הערות בנוגע לנאשם האגרונום אוסובסקי.

כלפי עניינו גילו כאן תשומת-לב מיוחדת. שני הקטיגורים הפגיעו בו את כל זעמם. הוועד המקומי (הדומה) בחר בו בימי שלטון ה'לבנים' האחרונים להיות חבר בוועדת ההגנה של העיר.

הקטיגור שובין סבור, שלא בוחרים בשעה של סכנה והצורך באחריות אלא את הפעילים ביותר בין עסקני המפלגה.

אנשים רציניים מצרפים לוועדות רציניות – זו אמת לאמיתה. אך לא כל האנשים המצטרפים אל הוועדה האחראית הם אנשי מפלגה פעילים. חברים שופטים, כאשר דנים בזולת מן הראוי להימנע מהכללות. – – – אוסובסקי נבחר במצב של פאניקה, סמוך לנסיגת ה'לבנים' מן העיר. היה צריך למנות מספר אנשים לוועד ההגנה. מישהו הציע את שמו. הוא נבחר שלא בנוכחותו.

עתה כבר הוועדה לא קיימת, אף לא העירייה עצמה... על אלה מעשים רעים דנים אות? חברים שופטים, זה קרה בימי נובמבר 1919. מי שחי בימים ההם בחארקוב יודע איזו אימה, איזו פאניקה סטיכית השתוללה בכל שכבות האוכלוסייה. אנשים שלא היה להם שום קשר לפוליטיקה, אנשים ללא טיפת רגש של אחריות חברתית נבהלו, הפקירו את כל קנייניהם ובתיהם ונמלטו דרומה. בימי הכפור המוקדמים של נובמבר באותה שנה, כלילות החשוכים יצאו המוני פליטים לדרך, בגררם את כל מה שהיה להם, לרבות ילדים קטנים, על גבי מזחלות-יד (ראינו זאת במו עינינו).

התרוקנו רחובות, רבעים שלמים נֶשְׁמוּ.

חברים שופטים, בשעת החקירה שאלו את הנאשמים שאלות בדבר יחסם אל ברית-המועצת, אל מלחמת-האזרחים.

על שאלות אלו השיבו הנאשמים לא מקץ שנתיים, בבית-הדין המהפכני, אלא אז, כאשר אנשים הוצגו בפני שאלות שנגעו לעצם חייהם. הם היו מועמדים לוועד העיר, הם הלכו ברשימה של המרכז הנאציונאל-דמוקראטי... וכאן הלך והתקרב הצבא האדום, ולא רק הצבא האדום ... צעדו לאטוויים, סינים, שמספרים סיפורי זוועה בדבר רצחנותם...

שמועות 'נאמנות' זחלו ואיימו, אף אימת המוות פשטה וגאתה...

הנה אז עמדו האנשים במבחן הדם! והם נשארו. הם לא ראו עצמם כלוחמים במלחמת-האזרחים. הם הוכיחו בעבודתם במשך שנתיים, שלגבי דדם הקרבות תמו. אלו הן עובדות: הם נשארו במקומם.

האומנם יתחרטו? זה יהיה תלוי בפסק-הדין שאתם תוציאו כאן, חברי השופטים. (בינתיים אבקש הפסקה)

(לאחר ההפסקה)

חברים שופטים, מה שקרה כאן בקיץ 1919 בחיי החברה והתרבות אינו נוגע רק לעיר חארקוב, זהו דף בתולדות מלחמת-האזרחים שהשתוללה כאן.

אין זה הולם את העניין, שאקום כאן להבהיר עובדות מחיי האירגון האקדמי: האומנם עסק אירגון זה במידה רבה בפוליטיקה, כפי שטען העיתון הימני 'רודינה' (מולדת) בימי שלטון ה'לבנים', ויתר על כן – באיזו מידה של אובייקטיביות תיאר את המציאות הכרוז 'אל המלומדים במערב'.

נדמה לי, שאם נדון בעניין לאו דווקא מתוך נקודת-ראות, המבקשת להצדיק מישהו מן היושבים כאן על ספסל-הנאשמים, אלא ניתן דעתנו שאנו מדברים באוזני חארקוב, באוזני אוקראינה, ואולי קולנו יגיע גם למרחקים – עלינו לגשת לעניין באורח שונה.

אמנם כן, הקטיגור הח' שובין העריך נכונה, כרוז הקול-קורא למלומדי המערב זו תעודה השזורה במלחמת-האזרחים. בתעודה הזאת "קלועים זה בזה האמת והשקר". (כלום אין זה מאפיין את כל התעודות השייכות למלחמת-האזרחים?). הבחירות אל ה'דומה' שייכות לתולדות השלטון העצמי בעיר חארקוב. בימי מלחמת-האזרחים. כך גם ההיסטוריה של האירגון האקדמאי. להכחיש עובדה זו לא נכון מכול וכול. זה גם נוגד, לדעתי, את מטרת הסניגוריה במשפט זה.

ובכן, חברי השופטים, אל נא נעמוד על המקח. מה הן המסקנות שניתן להסיק מן ההנחה שצינתי לעיל, ואנחנו באים עתה לדון בה מנקודת-ראותו של בית-הדין המהפכני? אתעכב, במחילה מכבודכם, מעט יותר בדיון זה. הבעיה העומדת כאן היא חשובה בעיני, מבחינת עורך-דין המופיע כבר שנתיים לפני בית-הדין המהפכני, ואני מקווה שגם בעיניכם זו שאלה בעלת משקל.

מאי משמע עבירה ועונש מבחינתה של מלחמת האזרחים? שובין הקטיגור הציג כל הזמן לנאשמים שאלות אם הם אכן מכירים בגור-דין-מוות. כולם השיבו בשלילה, ורק אחד, פרופ' ניקולסקי אמר, כי בימים של מלחמת-האזרחים פסק-דין חמור זה אינו אלא הכרת.

חברים שופטים, זו היא שאלה רצינית ויסודית הנוגעת למדיניות בית-הדין בימי המהפכה, שאלה מעניינת ומרתקת. בעיני הקהל הרחב, כפי שהדברים משתקפים בעיני האזרחים הרגילים, סבור שהקומוניסטים הם בעד גור-דין-מוות.

חברים שופטים: רצוני לומר באורח אובייקטיבי, וכפי שאני מבין את נקודת-הראות של הקומוניזם, ולא את פרצופו ההמוני המעוות, אין הקומוניסטים יכולים להיות בעד גור-דין-מוות. זה נוגד את כל שיטתם, מכיוון שהקומוניזם שואף בעיקרו להפוך את החברה האנושית למושלמת יותר והומאנית יותר.

יכולים לטעון כנגדי: מאי משמע, שאין הם גורסים גור-דין-מוות, הרי הם יורסים? בתולדות המהפכה, חברי השופטים, יש דוגמה מעניינת, ומבחינתי מרתקת בנושא זה.

מאקסימיליאן רופספיאר, דמות מחרידה של טרוריסט, החל את פעילותו הפוליטית באסיפה הלאומית בנאומו הראשון השולל גור-דין-מוות, והוא סיים - כידוע לכול - בטרור מחריד, לרבות בעריפת ראשיהם של האברטיסטים והדאנטוניסטים.

כלום יש כאן סתירה?

עניין אחד הוא גור-דין-מוות כמידה של שיפוט, עניין אחר הוא המציאות האובייקטיבית בימי מלחמת-האזרחים.

החבר איכנוב דיבר כאן על שבעה מיליון אנשים שנספו במלחמת-העולם. והיכן היה מצפון האנושות?

ודבר מוזר: דרייפוס אחד, שהגלו אותו שלא-בצדק אל אי-השדים, בגור-דין מוטעה אחד - הרי כולנו זוכרים - נחשל בעוצמה היולית את מצפון האנושות התרבותית.

כלום אין זה מפני השוני מבחינה פסיכולוגית בין שאלה לשאלה?
מלחמת־האזרחים היא מלחמה, ובמלחמה הורגים אנשים ונהרגים. כאשר
הצביעו לרובספיאָר על הסתירה הטראגית של חייו, שהוא פתח בהתנגדות
לגזר־דין־מוות וסיים בגיליוטינה, הוא השיב: האמצעי המזפה את הטרור הוא
ההכרזה שבו.

מלחמת־האזרחים היא מלחמה אכזרית ביותר. – – – זו עוברת. ולדעתי אין
לגשת לבעיית גזר־הדין בימי מלחמת־האזרחים אלא מתוך נקודת־ראות של
מלחמה.

גם בימי מלחמת־העולם היו הפוגות קצרות (חג המולד, פֶּסְחָה), כאשר חיילי
שני המחנות זחלו החוצה מן החפירות והתיידדו עם חיילי האויב ... יש דוגמה
כזאת של מעין אחווה ליד קבאסטופול אצל טולסטוי.
מפני מה זה ככה?

במלחמה אין אשמים וזכאים, יש – מוות, אך אין רצח. ורק מנקודת־ראות
מלחמת־האזרחים ניתן להבין את עמדת הקומוניסטים, המכירים בגזר־דין־מוות.
אך כלום ניתן להכיר במידת דין נוראית זאת מחוץ למלחמה? הרי זה ממש
טירוף!

אותו הרובספיאָר, בעל הסמכות הגדול בשאלות הטרור, אמר בעניין משפטו של
המלך לווי ה־16: "העם אינו מוציא פסק־דין־מוות. העם יורה."

אם העם יורה במלחמת־האזרחים, ניתן להבין החמרה קיצונית של פסק־דין, אך
לאחר שהמלחמה נגמרת – אין הצדקה ואין טעם וממש אסור להוציא פסק־דין
על עבירות שנעשו בימי המלחמה.

חברים שופטים! לפני שנתיים, באביב 1919, כאשר הצבא האדום נחל תבוסות
באוקראינה, הודמן לי לשמוע נאום מעניין של החברה קולונגטאי.

היא דיברה על מלחמת־האזרחים והביאה דוגמה מארצות הצפון של אמריקה.
וכך אמרה: "אם באמריקה עוד נותר קורטוב של אידיאליזם, הרי מקורו במלחמת־
האזרחים לשחרור העבדים."

זאת היתה, כידוע, מלחמה הרסנית, שנמשכה 4 שנים (1861–1865). לארצות
הצפון אבדו במלחמה הזאת 280.000 חיילים (מארצות הדרום אין מספרים
מדויקים). זה היה קטל אכזרי מאוד.

ומה קרה אחר־כך?
ב־9 באפריל נכנע המפקד של כוחות הדרום, רוברט לי, ה'בוגד', שנמלט מן
הצפון אל חילות הדרום. הוא סיים את המלחמה, חברי השופטים. עתה אסור
להמיתו בירייה.

ג'ספרסון דייוויס, המנהיג והמארגן של מדינות הדרום המורדות, נמלט ונחבא
אי שם. ב־10 במאי, באותה השנה, הוא נתפס ונכלא, היה חבוש שנתיים
והשתחרר. בומן המלחמה היו בוודאי ממיתים אותו. אך מאחר שהמלחמה תמה
– אין מה לדבר על עונש. – – –

אך היו גם מלחמות־אזרחים שונות.
ממש בזמן מלחמת־האזרחים באמריקה הצפונית התנהלה מלחמה במקסיקו.

ושם שלטו מידות אחרות. שם ירו בשבויים, ירו ללא כל התחשבות בכללי המלחמה. ומלחמת־אזרחים זו לא הסתיימה עם המתתו של מאַקסימיליאַן מבית האבסבורג. המקסיקנים נקטו שיטה של מלחמת־אזרחים מתמדת. ישמור הגורל את רוסיה מן המידות המקסיקניות האלו ומלחמת־אזרחים כזאת!...

מה כבר ניתן לומר במשפט זה, חברים שופטים, על אודות עונש? שובין הקטיגור מדד באורח מדויק את אשמת הנאשמים, אחד יותר, אחד פחות. אך אם בימי מלחמת־האזרחים הטלתם עונשים בצרורות, הרי עתה המצב שונה. אחרי מלחמת־האזרחים אין לדון בפשע־שלי־יחיד ואשמתו, אלא בבעיה: כלום מתנהלת עדיין מלחמת־אזרחים או לאו?

חברים שופטים! אנו חיים בתקופה סוערת ומעניינת ביותר. בני־דורנו לא פעם אינם מעריכים את נסיבות זמנם.

הח' שובין התעמק בעניין זה – – – והוא טוען שמלחמת־האזרחים נמשכת. ואילו לְנִין טוען טענה הפוכה. את דבריו בוועידה ה־10 של המפלגה הוא פתח במילים:

”מלחמת־האזרחים תמה.”

כיצד ניתן לאפיין מלחמת־אזרחים?

זהו מצב, שהאומה מתפצלת עקב נסיבות מיוחדות לחלקים. חלקים אחדים כובשים את השטח ומשליטים את עצמם עליו. החלקים האחרים מבקשים להשליט את ריבונותם הם.

אין זו מרידה. זהו מאבק בין שני כוחות, שכל אחד טוען שזכותו לשלוט על כל הארץ.

המלחמה הזאת תמה. אין יותר כוחות ניצים בשטחה של ברית־המועצות. עובדה זו יכולה לגרום שמחה או צער, אך זו עובדה היסטורית. מי שעניינם בראשו מסוגל לראות את זה בלי קושי.

ומה שמתרחש אמנם לנגד עינינו ניתן לתאר בלשונו של משורר: ”העביבים האחרונים של הסופה המתפזרת שטים כה וכה. הסופה חלפה, ועביבים קטנים וקטנים מהם חולפים עדיין מסביב.” והיה זה משגה גדול ביותר מבחינה ממלכתית לראות בשאריות של תסיסה חולפת משהו החי וקיים במציאות.

אם נרצה או לא נרצה הרי אנחנו כבר דורכים על אדמת תקופה חדשה. מלחמת־האזרחים חלפה ותמה, גם אם השלטון המרכזי עדיין לא הכריז על כך רשמית. ואתם מוציאים גזרי־דין מתוך התחשבות במודעות המהפכנית וביאנטרסיים של הרפובליקה הפרולטארית. אך אתם חייבים להביא בחשבון בתמורה שחלה בנסיבות של אנשים, שסיימו לפני שנה וחצי את מלחמת־האזרחים והם משקיעים את כוחותיהם לטובת המדינה.

חברים שופטים! אתם בוודאי יכולים להעלות בזכרוכם את הרגע הבלתי מובחן לכאורה במשפט, כאשר הופיע כאן לפנינו בתפקיד של ערד הקומיסאר של המכון הטכנולוגי, הקומוניסט הצעיר מייאָר.

הוא דיבר על פרט מסוים – על יחסיו ההרדיים עם רקטור המכון פרוֹפ'

קראסוסקי ותוך כדי ניסוח נקודת־ראותו הוא אמר: "הקצוות נשחקו, קראסוסקי אין דעתו כדעתנו בעניינים רבים, אך אנו יושבים ליד שולחן אחד ועובדים ביחד – מכאן ואילך זה כבר הפך לאפשרי".
האיש הצעיר הזה, שעוד לפני שנה היה מן 'החדים בקצוות' – עתה הקצוות נשחקו.

חברים שופטים, דברים אלה אופייניים לא רק ביחסים בין קראסוסקי ומאייר – הייתי מוכן להביאם כדבריי־סיום לנאומי. אלא שבבית־הדין שלנו הקצוות עדיין לא נשחקו! ומוטב שיישחקו! האינטליגנציה אינה מסוגלת אלא להסיק מסקנה מתוך העובדה, שמלחמת־האזרחים תמוה.

וידועים אתם למען מה? למען המצפון של עצמם ולמען המודעות הפטריוטית. לא מזמן הצביע זינוב־בב בישיבת המועצה העירונית של פטרוגראד, בהסתמך על המלומד מאירופה באון, על העובדה, שבימי המלחמה – מלחמת־העולם ומלחמת־האזרחים – אבדו לרוסיה 90.67 אחוז מכוחות הייצור שלה. האינטליגנציה אינה מסוגלת לשאוף למלחמת־אזרחים מתמדת. היא מיטיבה לדעת מה פירוש הרבר. 15 מעצמות התחלפו ומפעם לפעם נעשה גרוע יותר. אם אנשים אוהבים את מולדתם – והרי הם פאטריוטים ואכן אוהבים את מולדתם – הם חייבים לומר לכל אלה שהסתלקו לחו"ל, היושבים שם בבתי־הקפה ומשוטטים בשדרות:

"אספו ידיכם! אין אנו עשירים די כדי להמשיך במלחמת־אזרחים. אבד לנו כוח רב. עשרות שנים ניאלץ לעמול כדי להשיב את מה שאבד".
חברים שופטים, למען המילים האחרונות ערכתי את נאומי, את כולו. התודעה מוכרחה לחדור לראשי כולנו. יקיץ הקץ למלחמת־האזרחים!
